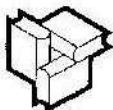

تحلیل حقوقی قرارداد های نفتی

دکتر فرهاد ایران پور

دانشیار دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

رخداد نو

سرشناسه:	ایران پور، فرهاد
عنوان و نام پدیدآور:	تحلیل حقوقی قراردادهای نفتی / فرهاد ایران پور
مشخصات نشر:	تهران: رخداد نو، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری:	۱۸۰ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۶۴۵۷-۴۰-۶
وضعیت فهرست‌نویسی:	قیما
یادداشت:	کتاب‌نامه
موضوع:	نفت - قراردادها
موضوع:	نفت - ایران - قراردادها
موضوع:	نفت - قوانین و مقررات - ایران
موضوع:	قراردادها (حقوق بین‌الملل) (حقوق نفت و گاز)
رده‌بندی کنگره:	۳۱۳۹۱ ت ۳ ۹ الف / K ۳۹۱۵
رده‌بندی دیوئی:	۳۴۳/۰۷۷۲
شماره کتابشناسی ملی:	۳۱۰۰۲۳۲

تهران، خیابان انقلاب، روبه‌روی دانشگاه تهران، ساختمان فروزنده، واحد ۵۱۲.

کد پستی ۱۳۱۴۷۴۴۱۷۸، تلفن: ۶۶۴۹۸۲۹۳، نمابر: ۶۶۴۹۸۲۹۴

• ناشر رخداد نو

تحلیل حقوقی قراردادهای نفتی / The Legal Analyze of Petroleum Agreements

Farhad Iranpour

فرهاد ایران پور

عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

• چاپ اول ۱۳۹۳ تهران • شمارگان ۵۰۰ نسخه • قیمت ۱۰۰۰۰ تومان

• لیتوگرافی خدمات فرهنگی صبا • چاپ تصویر • صحافی نبوت

• طرح روی جلد حسن کریمزاده

ISBN 978-600-6457-40-6

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۵۷-۴۰-۶

Printed in Iran

همه‌ی حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست

- ۱..... مقدمه
- ۳..... کتاب اول: مبانی عمومی قراردادهای نفتی
- ۳..... مقدمه
- دفتر اول: قراردادهای نفتی و تعادل قراردادی "چهره‌ای از معارضه یا مشارکت
منافع شرکت‌های نفتی خارجی با منافع ملی دولت میزبان"..... ۴
- بخش اول: تأمین ثبات و حفظ حاکمیت ملی..... ۵
- قسمت اول: تأمین ثبات..... ۵
- مبحث اول: تفری از حاکمیت قانون ملی دولت میزبان و حاکمیت قضایی..... ۶
- گفتار اول: عدم حاکمیت قانون دولت میزبان..... ۶
- گفتار دوم: عدول از حاکمیت قضایی..... ۷
- مبحث دوم: گرایش به فراملی قلمداد نمودن قراردادهای نفتی..... ۸
- قسمت دوم: حاکمیت ملی، گرایش دولت‌های میزبان به اعمال قواعد آمره
به‌عنوان چهره‌ای از حاکمیت ملی..... ۱۲
- دفتر دوم: مشخصات خاص قراردادهای نفتی..... ۱۸
- بخش اول: خطرپذیری در قراردادهای نفتی..... ۱۹
- قسمت اول: خطرپذیری کامل توسط شرکت سرمایه‌گذار خارجی..... ۲۰
- قسمت دوم: خطرپذیری مشترک..... ۲۱
- قسمت سوم: قراردادهای نفتی با خطرپذیری دولت میزبان..... ۲۲
- بخش دوم: قراردادهای نفتی و گازی: مشارکت در تصمیم‌گیری..... ۲۳
- بخش سوم، معوض بودن قرارداد..... ۲۶
- بخش چهارم: ضرورت سرمایه‌گذاری‌های عظیم..... ۲۷

نتیجه	۲۹
کتاب دوم: انواع قراردادهای نفتی، "تحول قراردادهای نفتی از قراردادهای	
معاوضی به سوی قراردادهای مشارکتی"	۳۱
مقدمه	۳۱
دفتر اول: قراردادهای معاوضی	۳۲
بخش اول: قراردادهای ناقل حق عینی	۳۲
قسمت اول: قراردادهای ناقل مالکیت عین	۳۳
مبحث اول: قراردادهای امتیازی	۳۳
گفتار اول: تعدیل اول، افزایش سهم منافع مالی کشورهای میزبان	۳۴
گفتار دوم: تعدیل دوم، مداخله‌ی دولت میزبان در عملیات اکتشافی و	
استخراجی	۳۵
گفتار سوم: تعدیل سوم، مشارکت در محصولات اکتشافی	۳۵
مبحث دوم: قراردادهای ساخت، بهره‌برداری و انتقال	۳۶
قسمت دوم: قراردادهای ناقل منافع و حق انتفاع	۳۷
بخش دوم: قراردادهای موجد تعهد، قراردادهای خدماتی	۳۸
دفتر دوم: قراردادهای مشارکتی	۳۹
بخش اول: مشارکت و عدم افاده‌ی مالکیت در حال اطلاق	۴۰
بخش دوم: مشارکت مفید مشارکت در مالکیت	۴۴
نتیجه	۴۶
کتاب سوم: مالکیت و مفهوم آن در قراردادهای نفتی از دیدگاه حقوق خصوصی	۴۷
مقدمه	۴۷
دفتر اول: حق مالکیت نسبت به زمین محدوده‌ی عملیات توسعه و تولید	۴۸
دفتر دوم: حق شرکت نفتی خارجی نسبت به منابع زیرزمینی	۵۲
بخش اول: ماهیت حق نسبت به نفت در مخزن	۵۲
قسمت اول: دیدگاه حقوق عمومی مبتنی بر عدم تحقق مالکیت بر منابع	
زیرزمینی	۵۳

قسمت دوم: دیدگاه صرف حقوق خصوصی در خصوص مالکیت بر منابع	۵۴
زیرزمینی.....	۵۴
مبحث اول: ماهیت حق نفتی خارجی در مرحله‌ی اکتشاف و قبل از	
استخراج محصول.....	۵۵
مبحث دوم: ماهیت حق نفتی خارجی بعد از استخراج.....	۶۰
نتیجه.....	۶۲
کتاب چهارم: ساختار قراردادهای مشارکت در تولید.....	۶۵
مقدمه.....	۶۵
دفتر اول: موضوع قرارداد.....	۶۵
بخش اول: موضوع اصلی در قراردادهای مشارکت در تولید.....	۶۶
قسمت اول: مرحله‌ی اکتشافی.....	۶۷
قسمت دوم: مرحله‌ی توسعه.....	۶۸
قسمت سوم: مرحله‌ی تولید.....	۶۸
مبحث اول: مرحله‌ی تولید و اهمیت آن.....	۶۸
مبحث دوم: نظارت بر تولید از طریق کمیته‌ی مشترک.....	۷۰
مبحث سوم: نظارت بر تولید از طریق شرکت مشترک.....	۷۰
بخش دوم: محدوده‌ی موضوعی، مکانی و زمانی قرارداد.....	۷۲
قسمت اول: محدوده‌ی موضوعی حق.....	۷۲
قسمت دوم: محدوده‌ی مکانی قرارداد.....	۷۲
مبحث اول: مفهوم استرداد زمین منطقه‌ی عملیاتی.....	۷۳
مبحث دوم: ماهیت حق واگذاری و استرداد منطقه‌ی نفتی.....	۷۵
قسمت سوم: محدوده زمانی قرارداد.....	۷۵
قسمت چهارم: حق فسخ.....	۷۷
دفتر دوم: تعهدات پیمان کار در قراردادهای مشارکت در تولید.....	۷۹
بخش اول: تعهدات مالی پیمان کار.....	۷۹
قسمت اول: پرداخت مبلغی به عنوان حق الامتیاز و پاداش.....	۸۰

- قسمت دوم: تسلیم ضمانت نامه بانکی ۸۱
- قسمت سوم: تعهد به هزینه کرد حداقل سرمایه ۸۱
- بخش دوم: تعهد به انجام کار، انجام حداقل عملیات اکتشافی، توسعه و تولید ۸۲
- بخش سوم: تعهد ناظر به حمایت و تأمین بازار داخلی ۸۵
- قسمت اول: تعهد به انتقال دانش فنی ۸۶
- قسمت دوم: استفاده از توان داخلی ۸۶
- مبحث اول: به کارگیری نیروی داخلی ۸۷
- مبحث دوم: استفاده از منابع داخلی ۸۷
- قسمت سوم: تأمین حداقل نیازهای داخلی انرژی ۸۷
- بخش سوم: تعهدات فرعی پیمان کار ۸۹
- دفتر سوم: حقوق پیمان کار در مقابل کارفرما ۸۹
- بخش اول: اجازه ی دولت ۹۰
- بخش دوم: حق دریافت محصول ۹۲
- قسمت اول: تجاری بودن میدان نفتی ۹۲
- مبحث اول: روش شخصی براساس اراده ی پیمان کار ۹۲
- مبحث دوم: روش عینی ۹۲
- گفتار اول: اثر تجاری قلمداد شدن میدان نفتی ۹۴
- گفتار دوم: اندازه گیری نفت و گاز و آثار حقوقی آن ۹۶
- قسمت دوم: "دریافت هزینه ها" ۹۷
- مبحث اول: بخشی از محصول تولیدی از میدان نفتی ۹۸
- گفتار اول: روش عدم محدودیت در محصول و در زمان برداشت ۹۸
- گفتار دوم: روش محدودیت در محصول و در زمان برداشت ۹۸
- گفتار سوم: روش محدودیت در محصول و عدم محدودیت در زمان برداشت ۹۹
- مبحث دوم: محصول موضوع تسهیم ۱۰۰
- گفتار اول: روش تسهیم بدون نگاه به سود احتمالی پیمان کار ۱۰۰

- جستار اول: روش سهم ثابت ۱۰۰
- جستار دوم: روش سهم متغیر ۱۰۱
- گفتار دوم: روش تسهیم با نگاه به سود احتمالی پیمان کار ۱۰۱
- مبحث سوم: اخذ مالیات ۱۰۲
- گفتار سوم: تمرینی از اعمال این مفاهیم در قرارداد مشارکت در تولید ۱۰۲
- دفتر چهارم: مدیریت اجرایی و حقوقی قرارداد ۱۰۵
- بخش اول: مدیریت اجرایی و عملیاتی قرارداد ۱۰۵
- بخش دوم: مدیریت اطلاعات و وضعیت دانش حین عملیات ۱۰۷
- بخش سوم: مدیریت خطرات قراردادی - حقوقی ۱۰۸
- نتیجه ۱۱۰
- کتاب پنجم: قراردادهای بیع متقابل و اکتشاف و توسعه ۱۱۳
- مقدمه ۱۱۳
- دفتر اول: تحولات قانونی در قراردادهای بیع متقابل ۱۱۳
- بخش اول: تاریخ تحول قانونی ۱۱۳
- قسمت اول: قراردادهای بیع متقابل توسعه (نسل اول) ۱۱۳
- قسمت دوم: قراردادهای بیع متقابل اکتشافی و توسعه (نسل دوم) ۱۱۵
- قسمت سوم: قراردادهای بیع متقابل اکتشافی و توسعه با سقف باز هزینه‌های سرمایه‌ای (نسل سوم) ۱۱۵
- بخش دوم: تحلیل مبانی تحول قانونی در ساختار ۱۱۷
- قسمت اول: به کارگیری ساختار تأمین مالی پروژه‌ای ۱۱۷
- مبحث اول: رویکرد قانونی ۱۱۸
- مبحث دوم: رویکرد قراردادی در چهار نسل قراردادهای نفتی در ایران و مشخصات آن‌ها ۱۱۹
- قسمت دوم: قراردادهای خدماتی با ریسک کارفرما ۱۲۰
- قسمت سوم: قراردادهای مشارکتی با ریسک مشترک ۱۲۱
- دفتر دوم: تحلیل حقوقی ساختار قراردادهای اکتشاف و توسعه ۱۲۲

بخش اول: اکتشاف و توسعه‌ی ناپیوسته.....	۱۲۲
قسمت اول: قرارداد بخش اکتشاف.....	۱۲۲
قسمت دوم: قرارداد بخش توسعه.....	۱۲۳
بخش دوم: قرارداد اکتشاف و توسعه‌ی پیوسته.....	۱۲۶
قسمت اول: قرارداد اکتشاف و توسعه‌ی ساده.....	۱۲۶
مبحث اول: انجام عملیات اکتشاف.....	۱۲۶
مبحث دوم: تجاری بودن میدان.....	۱۲۸
مبحث سوم: توسعه‌ی میدان.....	۱۳۰
مبحث چهارم: تسلیم و تحویل میدان.....	۱۳۳
مبحث پنجم: تولید.....	۱۳۶
قسمت دوم: قراردادهای اکتشاف و توسعه‌ی بخشی با قرارداد خدمات فنی (نسل سوم قراردادهای نفتی).....	۱۳۷
مبحث اول: جنبه‌های مربوط به انجام کار.....	۱۳۷
گفتار اول: حفظ حقوق بیمان کار.....	۱۳۹
جستار اول: روش فازبندی عملیات توسعه.....	۱۳۹
جستار دوم: تغییر شرح کار.....	۱۴۱
بند اول: دسته‌ی تغییرات معمول و پذیرفته شده.....	۱۴۲
بند دوم: تغییرات مورد توافق جدید.....	۱۴۲
جستار سوم: مطالعات مهندسی پیمرفته و قیمت مناقصه.....	۱۴۳
جستار چهارم: روش انعقاد قراردادهای خدمات فنی.....	۱۴۵
گفتار دوم: حمایت از حقوق کارفرمایی.....	۱۴۶
جستار اول: نظارت در حین انجام کار.....	۱۴۶
بند اول: نظارت در خرید و انجام خدمات از طریق مناقصه.....	۱۴۶
۱. از جنبه‌ی شرط‌های قراردادی.....	۱۴۷
۲. از جنبه‌ی مسئولیت خارج قراردادی.....	۱۴۷
بند دوم: نظارت حسابداری.....	۱۴۸

- بند سوم: تعهد به انتقال دانش فنی و استفاده از حداکثر توان فنی —
- ۱۴۹..... مهندسی شرکت‌های ایرانی
- ۱۴۹..... مبحث دوم: جنبه‌های مالی
- ۱۵۰..... گفتار اول: سرمایه‌گذاری قابل بازگشت
- ۱۵۰..... جستار اول: هزینه‌ی سرمایه‌ای
- ۱۵۱..... جستار دوم: هزینه‌ی غیرسرمایه‌ای
- ۱۵۱..... جستار سوم: هزینه‌های عملیات
- ۱۵۲..... جستار چهارم: هزینه‌های بانکی
- ۱۵۲..... جستار پنجم: حق‌الزحمه
- ۱۵۳..... گفتار دوم: بازپرداخت
- ۱۵۳..... جستار اول: تولید میدان
- ۱۵۴..... بند اول: روش نظارت از طریق کمیته‌ها و دفاتر حسابداری
- ۱۵۴..... بند دوم: وقوع قوه‌ی قهریه
- ۱۵۶..... بند سوم: تغییر بنیادین اوضاع و احوال و اثر آن در قیمت نفت
- ۱۵۷..... جستار دوم: نحوه‌ی بازپرداخت
- ۱۵۸..... بند اول: شرط بازپرداخت از محل درآمد میدان
- ۱۵۸..... بند دوم: شرط درصدی از محصول
- ۱۵۹..... بند سوم: طول دوران پرداخت و اقساط مساوی
- ۱۶۰..... قسمت سوم: قراردادهای نفتی نسل چهارم
- ۱۶۰..... مبحث اول: تنوع قراردادهای و مداخله شرکت خارجی در مرحله تولید
- مبحث دوم: قابلیت مشارکت و اطمینان از کارکرد پیمان کار (شرکت مشترک)
- ۱۶۱.....
- ۱۶۱..... مبحث سوم: قابلیت واقعی‌سازی هزینه‌ها
- ۱۶۲..... گفتار اول: انواع هزینه‌ها
- ۱۶۲..... جستار اول: هزینه‌های مستقیم
- ۱۶۳..... جستار دوم: هزینه‌های غیرمستقیم

۱۶۳.....	جستار سوم: هزینه‌های تأمین منابع مالی
۱۶۴.....	جستار چهارم: بخش صرفه‌جوئی هزینه‌ها
۱۶۴.....	گفتار دوم: برنامه سالیانه هزینه‌کرد
۱۶۴.....	مبحث چهارم: حتمیت بازپرداخت و مبلغ پاداش قراردادی
۱۶۴.....	گفتار اول: حتمیت بازپرداخت
۱۶۵.....	گفتار دوم: پاداش قراردادی
۱۶۵.....	جستار اول: مبنای تحقق به تعهد به پرداخت
۱۶۶.....	جستار دوم: زمان پرداخت پاداش
۱۶۷.....	نتیجه
۱۶۸.....	نتیجه نهایی
۱۶۹.....	جدول مقایسه‌ای قراردادهای نفتی
۱۷۵.....	مدل‌های مالی قراردادهای نفتی
۱۷۹.....	کتاب‌نامه
۱۷۹.....	منابع فارسی
۱۸۱.....	منابع لاتین

مقدمه

افسانه‌ی نفت را تاریخ به زبان خون و جنگ بازخوانی می‌نماید. باری آن‌گاه که حقوق‌دان به بازیابی متن‌های قراردادهای نفتی از دیدگاه حقوق خصوصی می‌نشیند، به درایت تدوین‌کنندگان آن غبطه می‌خورد. بازی سخت هنرمندانه که در آن حقوق‌دان در کنار متخصصان مالی و فنی به نقش‌آفرینی می‌پردازد تا در نهایت بتواند ذخایر نفتی سرزمین خود را، که همراه با خود رنگ‌وبوی حاکمیت و نیز شمیم عدالت‌خواهی و توسعه‌طلبی را به همراه می‌آورد، از گزند تاراج محفوظ دارند، تا شاید به تعهد خود در مقابل هم‌نسلان و نسل‌های بعد عمل کرده باشند؛ نردبازی بی‌پایانی از زیاده‌خواهی شرکت‌های بزرگ نفتی خارجی با عدالت‌جویی تاریخی تدوین‌کنندگان و مذاکره‌کنندگان قراردادهای نفتی.

در این رساله نویسنده تلاش می‌نماید تا بتواند از منظر حقوق خصوصی و با تحلیل‌های آشنا در این رشته به بازخوانی و تحلیل مختصر این قراردادها بپردازد، تا شاید در این راه خدمتی به قلم انجام داده و رسالت خود را در این حوزه در حد توان به انجام رسانده باشد.

اگر در کتاب نظام حقوقی حاکم بر قراردادهای تجاری بین‌المللی این رسالت در محدوده‌ی مبانی قراردادهای تجاری بین‌المللی به انجام رسید، در حوزه‌ی قراردادهای نفتی رساله‌ی حاضر، به تحلیل این نوع از قراردادهای خاص اختصاص یافته است. امید است که بتواند گرهی از کار باز نماید.

باری در این تحقیق با پنج عنوان مواجه هستیم؛ که از مبانی عمومی قراردادهای نفتی آغاز (کتاب اول) و سپس به انواع قراردادهای نفتی با رویکردی متفاوت می‌رسیم (کتاب دوم). آن‌گاه به تحلیل مفهوم بنیادین مالکیت در

قراردادهای نفتی می‌پردازیم (کتاب سوم) و در ادامه به تحلیل قراردادهای مشارکت در تولید (کتاب چهارم) و قراردادهای بیع متقابل و اکتشاف و توسعه (کتاب پنجم) به آخر این رساله می‌رسیم. امید آن است که محققان در پایان این رساله نقطه‌ای آغازین تحقیق خود را باز یابند.

و حال در این مقام شایسته است از دوستان عزیز جناب آقای دکتر حسین رحمت‌اللهی، جناب آقای دکتر احمد خالقی دامغانی و همکاران انتشارات رخداد نو کمال تشکر را بنمایم و نیز از آقایان پرویز جوبندی، دکتر عبدالحسین شیروی، دکتر رحیم پیلوار، آقا رضا آقانه‌رانی، احسان آقامحمد آقائی و خانم سپیده منصوری برای نظرات ارزنده‌شان در کار تدوین و تدقیق این رساله، به رسم ادب قدردانی می‌نمایم، اگرچه کاستی‌های این رساله، بی‌تردید به عهده نویسنده است.^۱ نکته‌ی آخر این که کلیه‌ی حقوق مادی مؤلف به مؤسسه خیریه و نیکوکاری بهار ادب اهدا می‌گردد.

بی‌همگان به سر شود، بی‌تو به سر نمی‌شود
داغ تو دارد این دلم، جای دگر نمی‌شود
خواب مرا ببسته‌ای، نقش مرا بشسته‌ای
وز همه‌ام گسسته‌ای، بی‌تو به سر نمی‌شود

مولانا

خوانندگان گرامی می‌توانند نظرات، انتقادات و اصلاحات پیشنهادی خود را با ذکر مأخذ علمی آن به آدرس driranpour7@gmail.com و یا به آدرس دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران ارسال نمایند تا در چاپ‌های بعدی حسب مورد با ذکر نام از آن استفاده شود.

زمستان ۹۲

۱. هم‌چنین از همکار دیرینه آقای سیدعبدالمجید موسوی که با صرف اوقاتش در این سال‌ها، فراغ‌خاطری را برای نگارش این رساله فراهم آورد، تشکر می‌کنم.